

Böcker från förlaget FORT & BUNKER!

© Mia Hjortström

VIKTIGT!

Alla angivna rabatterade priser och erbjudanden i tidningen, gäller endast för abonnenter.

Erbjudandet är tidsbegränsat till 2022-12-30.

Ange rabattkoden JUL2022, alternativt TAGGTRÅD när du beställer så får du det rabatterade julpriset. Till samtliga priser tillkommer ett enhetsporto om f n 95 kronor.

Vid beställning av mer än 2 böcker måste vi ta ut den faktiska portokostnaden

GOD JUL!

GLÖM INTE BESTÄLLA BÖCKER!

www.bunker.nu

KULSPRUTEGEVÄRSVÄRN

KULSPRUTEGEVÄRSVÄRN (Kg)

För att bättre skydda de kulsprutegevärsgupper som skulle försvara "mellanrummen" och eventuellt döda vinklar, togs specialvärn fram - kulsprutegevärsvärnen. Dessa kom att tillverkas i ett antal olika varianter och utförande.

Grunden är ett åttakantigt, eller runt värn med nedsänkt ingångsparti. I sitt första utförande, Kg I (1) fanns inget förläggingsutrymme. Ingångspartiet ligger så lågt att det inte hindrar eldgivning från värnets åtta embrassyrer. Kg I-värnet var mycket kompakt och spartanskt utrustat. Här fanns i stort sett bara plats för två man och deras utrustning. Värnet hade en liten kamin vid ingången som skulle svara för uppvärmningen.

Kg I-värnet uppfördes endast i 17 exemplar, alla i Helsingborg/Höganäsområdet. Kg I-värnen placerades en bit upp från strandområden. En utveckling ledde till uppförandet av ett kulsprutevärn, Ksp/F, flygfältsvärn. I mitten av värnets stridsutrymme monterades kulsprutan på en pivåstång som löpte på en liten järnskena runt värnets insida. Värnet var mer kompakt än Kg I-värnet och hade bara plats för vapnets bemanning, det vill säga två man. De flesta krigsflygfälten utrustades med 2-4 värn av detta slag. Placeringen var mestadels ett värn i varje hörn av flygfältet, så att hela fältets område kunde läggas under eld.

Kg I-värnet fick också flera upp-

följare bland det som kom att kalla Kg-hatt. Värnet består av ett nedgrävt utrymme med plats för bemanningen. Ett utrymme som påminner om utrymmet i de Kg I-värn som byggdes i Dalarna. Själva stridsutrymmet var utformat som en "svamp" eller kupol, med åtta embrassyrer runt om. Ingången till värnets var oftast genom en lucka i markplanet som ledde ner till värnets ytterdörr.

Ytterligare en variant på Kg I-värnet stod att finna i två olika skansar i Dalarna. Dessa skulle man skulle kunna kalla en kombination av ett Kg I-värn och en skyddsrumsdela Sk 4 (Kg III). Enkelt uttryckt kan man beskriva värnets som en underjordisk del (Kg III/Sk 4) och en stridsdel ovan jord (Kg I). Stridsutrymmet nåddes med hjälp av en kort stega. I den nedre delen fanns fyra enkla, snickrade britsar i form av tvåvåningssängar. De åtta embrassyrerna medgav eldgivning åt alla håll, men det förutsatte tillgång till ett stort antal vapen. Kg-värnen var avsedda för en kg-grupp med högst två kulsprutegevärv.

Kulsprutegevär m/21.
(foto: Jonas Brane)

Kg-värn 565 i Ramdala, Blekinge. Därefter en typisk Kg-hatt, också från Blekinge.

Nästa Kg-hatt är från skans 144 i Värmland, kraftigt bevuxen med mossa. Därunder ett kulsprutevärn, typ Ksp/F från Sövde krigsflygfält för att visa likheten med Kg-värnen. Notera stagen till maskeringsnätet. Sista bilden visar ett välbevarat Kg-värn i Fulunäs skans i Dalarna.

ATT PLANERA EN MILITÄRHISTORISK SEMESTER!

Planera semesterresorna nu? Javisst skall du göra det! Att planera en militärhistorisk resa, med familjen, vännerna eller ett gäng kompisar och likasinnade är halva nöjet. En noggrann planering ger också en betydligt innehållsrikare upplevelse, och framför allt - du riskerar inte att missa något! Här några enkla punkter:

- 1. Bestäm rese målet och sevärdheterna som MÅSTE ses!**
- 2. Finkamma internet efter information.** Sök inte bara på svenska utan använd besöks målet språk och naturligtvis engelska. Här ett litet talande exempel. En sökning på "besök Normandie" gav 289 000 träffar på svenska, 5 000 000 träffar på tyska och 23 000 000 träffar på engelska..
- 3. Låna eller köp bra guideböcker.** Det finns en uppsjö av militärhistoriska guideböcker för nästan varje tänkbart resmål. Sök på utländska boksidor som till exempel PEN & SWORD BOOKS. Under deras meny Battlefield Guidebook finner du mängder av böcker i ämnet. Bland annat inte mindre än 23 böcker om D-dagen och invasionen i Normandie
- 4. Hitta "bra" hotell som ligger "rätt" till.** Tiden går fort på resmålet och skall inte läggas på långa transportsträckor, även om dessa ibland inte kan undvikas.
- 5. Glöm inte att det ofta finns annat intressant och spännande att se vid ditt resmål.** Dessutom gäller det att njuta av den lokala maten som ofta är väldigt god.
- 6. Kanske det viktigaste - ta god tid på dig, stressa inte och ha gärna en reservdag, det behövs!**

Några av deltagarna på en av FORT & BUNKERs resor till invasionskusten i Normandie. Bilden är tagen vid Pointe du Hoc och visar att det inte alltid är bra väder. Men här gäller regeln: det finns inget dåligt väder, bara dåliga....

Allt detta kan verka ganska självklart, men det glöms ofta bort. Det finns väl inget mer irriterande än att komma hem efter en veckolång resa till ett spännande resmål, och upptäcka att 1 km bort fanns något som man absolut inte fick missa(!)

Samma sak gäller med öppettider på museer och utställningar. Kontrollera hur dags man öppnar och vilka dagar man har öppet, det är inte alltid självklart att man har öppet alla dagar i veckan.

Själv har jag kommit till museer precis vid stängningsdags och snopet få stå utanför och se på alla "godsaker" innanför staketet!

Här kom vi inte in. En sur vaktmästare var noga med att påpeka att det var stängt!

Men det finns också exempel på motsatsen - vänliga människor har öppnat upp utställningar och hjälpsamt förklarar och visat runt. Så ett glatt humör och lite ödmjukhet hjälper lång väg under resorna och äventyren.

Några av mina egna resor, antingen tillsammans med goda vänner eller i regi av FORT & BUNKER har varit dessa:

Tyskland 2007, 2010, 2011, 2014, 2015
Tjeckien 2009, 2013
Polen 2006, 2008, 2012, 2013
England 2016
Frankrike 2008, 2009, 2012, 2017
Belgien 2014, 2017
Nederländerna 2014
Danmark 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2015, 2016, 2018, 2019
Finland 2011
Norge 2005, 2006, 2007, 2009, 2013
Malta 2017
Sedan skall man naturligtvis inte glömma Sverige, men där är det för många för att räkna upp alla. Här adressen till en bra "guldgruva" för resehandböcker inom vårt område: <https://www.pen-and-sword.co.uk>

En fältmässig lunch "mitt i smeten" är verkligen inte att förakta och kan dessutom spara värdefull tid.

FORTET - EN BLIVANDE TURISTATTRAKTION!

Lördagen den 20 augusti invigdes "FORTET" som den gamla mätstationen kallas. Äntligen fick initiativtagaren Arne Johansson, som tillsammans med Marcel Larsson, drivet det stora projektet i hamn. Öns samhällsföreningen förvaltar fortet och har fått 1,1 miljoner kronor för att rusta upp den gamla mätstationen. Pengarna har använts att bekosta bygget av en altan vid den södra delen av tornet samt en ny väg upp till toppen av berget. "Nygammal" utrustning för mätstationens inredning har också anskaffats.

Den lilla ön Hyppeln är en Göteborgs skärgårds många öar. Hyppeln är cirka 1,5 kilometer lång, har omkring 150 permanenta boende. Ön har färjeförbindelse med Göteborg och närliggande öar.

Mätstation Hyppeln efter installationen av radarsystemen. På bilden syns den förhållandevis stora observations- och mätstationsbunkern. Ingången till anläggningen radarutrymmen syns också i bildens mitt. Antennerna på bilden är till vänster PS-33 med sin nya antenn och till höger PA-31. Normalt var dessa antenner täckta med kapell när de inte var i bruk. (foton: KA 4 Museum)

Från högsta punkten Storevale på Hyppeln, 43 meter över havet, ser man Rörö och Carlstens fästning på Marstrand i norr, Stora Pölsan i väster och Vinga Fyr i söder. Mot öster finns fastlandet.

Hyppeln ligger "längst ut" mot öppet hav och rakt i väster finns Jyllands nordspets Skagen. Så en observations- och mätstation här ute verkar nästan självskrivet.

Den förhållandevis stora betongbunkern byggdes i två plan, i början av andra världskriget. Första funktionerna var som mätstation, TL 13, till det tunga batteriet på Hjuvik, batteri Torslanda (TL). Till denna uppgift fanns då en 4 meters inbasmätare av modell m/39. Men Hyppeln var också observationsplats, oplats, för batteri Björkö (BJ) och med nummer BJ 9 och för observationerna fanns ett obsinstrument (kikare) i den övre delen av bunkern.

1947 byts den gamla inbasmätaren ut mot en moderniserad variant, m/46. Under 1950-talet får mätstationen ytterligare förbättrade möjligheter för övervakning. Då installeras en radar, PA-31/T i anläggningen. Batteri Torslanda har utgått som KA-batteri och

mätstationerna på Hyppeln är nu batteri Björkö, s 4. respektive 5. mätstation. Utöver radarn finns fortfarande inbasmätaren i bruk.

I början av 1970-talet installeras en AML 701, en laseravståndsmätare. Radarn är nu av typen PA-31/F, det vill säga fast monterad i anläggningen.

I mitten på 1980-talet är batteri Björkö fortfarande huvudanvändare av mätstationen på Hyppeln där utrustning fortsätter att vara AML 701. Även batteri Styrso (SY) som nu klassas som pjästropp använder sig av information från Hyppeln. År 2000 avvecklas invasionsförsvaret och kustartilleriet och mätstationen på Hyppeln lämnas åt sitt öde. Anläggningen töms på all utrustning.

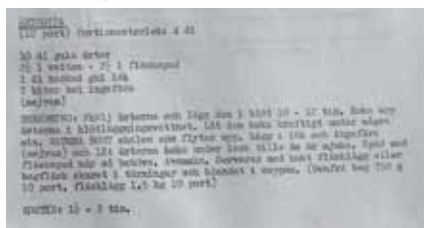
Men nu har den gamla mätstationen fått nytt liv och från det stora trädäcket utanför har besökarna en fantastisk utsikt över havet och skärgården omkring.

Så här rapporterade FORT & BUNKERs man Bertil Kärnefelt på plats under invigningen: "Vackert väder med fler besökare än väntat, gjorde öppnandet inte bara av Fortet utan även besökarnas medvetande av hur vårt försvar i kustbandet kunde

JULETID I KOKET!

Middagdays ombord på en jagare någon gång under 1950-talet. Med tanke på ljuset och bordlöparen verkar det ha varit någon form av jultillställning. (foto: Krigsarkivet)

Grundreceptet till Kronans ärtsoppa enligt husmor på batteri RS i Blekinge 1971.

ÄRTSOPPA

(10 port) Portionsstorlek 4 dl

10 dl gula ärter

2½ l vatten + 2½ l fläskspad

1 dl hackad lök

2 bitar hel ingefära

(mejram)

BEREDNING: Skölj ärterna och lägg dem i blöt 10-12 tim.

Koka upp ärterna i blötläggningensvattnet. Låt dem koka kraftigt under några min.

SKUMMA BORT skalerna som flyter upp. Lägg i lök och ingefära (mejram) och låt ärterna koka under lock tills de är mjuka. Späd med fläskspad när så behövs. Avsmaka. Serveras med kokt fläsklägg eller bogfläsk skuret i tärningar och blandat i soppan. (benfri bog 750 g 10 p, fläsklägg 1,5 kg 10 p)

KOKTID. 1½ - 2 tim.

Ärtsoppa, finns det något mer förknippat med lumpen och soldatlivet?

Visserligen inget man längtade efter till julmaten men någon mer minnesladdad maträtt får man nog leta efter! Men även risgryn blev en rätt som förknippades med militärtjänstgöringen, om än kanske mer i äldre tider.

1923 års Kokinstruktioner ger följande allmänna råd i grötkokning: "Skölj grynen i kallt vatten; låt dem om möjligt ligga några timmar i detsamma. Sätt grynen på elden i så mycket kokande vatten att det nätt och jämt står över dem; späd vid tillgång med kokande mjölk, eljest med kokande vatten. Omrör vid kokning i mjöl ofta, vid kokning i vatten då och då. Risk för vidbrän-

ning vid ovarsam kokning minskas genom att före kokningen i grytan smälta något fettämne (växtmargarin)"

Tror dock de flesta av oss gillar de lite modernare varianter på risgrynsgröten som den som återges i Kocktjänstreglemente för försvarsmakten KOKR F 2 (1983):

Här bjuder man till och med på Ris á la Malta till 1, 10 eller 100 portioner, men tillvägagångssättet är detsamma oavsett antal:

1. Lägg ner de sköljda risgrynen i en kittel med kokande vatten.
2. Blanda vatten och mjölkpulver.
3. Koka risgrynen nästan färdiga (15 min). Tillsätt mjölken och sockret. Låt gröten koka ytterligare 5 min. Rör om då och då.
4. Låt gröten kallna riktigt ordentligt. Obs! Lång svalningstid
5. Vispa grädden tillsammans med vaniljsockret (vanillin). Blanda grädden med gröten.
6. Smaka av.

Servera med saftsås eller sylt.

I anmärkningen till receptet står "bäst att koka gröten i god tid innan. Det går också att använda överbliven risgrynsgröt".

Så nu är det bara att ta fram grytorna och sätta igång. Om du vill laga ärtsoppa eller risgrynsgröt bestämmer du själv. Det kanske kan bli en trevlig överraskning för familjen och vännerna i kommande helger!

LYCKA TILL!

Risgrynsgröt med saftsås i ett kokkärl m/1894 från 24.R 2.komp och med nummer 54.

LEDARE

Bunkervänner!

Årets stora helger närmare och därmed också året sista nummer av din tidning FORT & BUNKER. Det blev ett märkligt år på många sätt. Vår värld sattes på hårda prov, och fortsätter att "drabbas" på allehanda olika sätt; kriget i Ukraina, energikrisen, bränslepriserna och i stort sett allmän "röra" överallt i världen.

Här hemma börja sakta allt bli "normalt" efter pandemin. Museer och utställning kunde hålla öppet som vanligt och resandet tog fart på nytt. Vårt intresse i militärhistoria och fortifikation har växt ytterligare. Det går nu att åka med på spännande militärhistoriska resor, och även lokala arrangemang.

Mina egen militärhistoriska utflykter fick tyvärr begränsas till ett besök på Västra Hästholmens fort i Blekinge, och några små fotoutflykter i närområdet. Men kanske kan det bli lite bättre under det kommande året.

Högt på önskelistan står ett besök på den danska anläggningen RE-GAn Vest, som du kan läsa om i tidningen. Men även Panzermuseum East som jag besökte för några åren sedan, ett ställe jag verkligen kan rekommendera. Sedan finns det naturligtvis flera platser "här hemma" som är värda ett besök.

Det är ju också nu som det är tid att planera för nästa års spännande utflykter. Oavsett om det gäller en veckolånga resa någonstans i Europa, eller flera olika små utflykter här hemma, är planeringen både givande och nödvändig. Det gäller ju att inte missa något!

Något du heller inte får missa är julerbjudandena i detta nummer. Billigare än så här lär det aldrig bli! Kolla bokhyllan - saknar du någon av våra böcker. Eller varför inte intressant julklapp till någon med samma intresse som du själv.

Så nu önskar jag en skön period och naturligtvis och en riktigt GOD JUL och GOTT NYTT ÅR! Vi läser igen under 2023!

REDAKTÖREN

NYA

FORT & BUNKER

ISSN 1653-3380

FORT & BUNKER

Torsjö 2114, 274 93 Skurup

Telefon: 0708-310 313

E-mail: info@bunker.nuWebb: www.bunker.nu

Redaktör o ansvarig utgivare: Leif Högberg

Bankgiro: 5230-0282 Plusgiro: 1656868-5

Tidningen utkommer med fyra nummer per år och kostar 370 kr (abonnemang). Abonnemanget är löpande och förnyas automatiskt om uppsägning inte skett. Tidigare nummer kan beställas. Pris för enstaka exemplar är 95 kronor per exemplar (inklusive porto). Förteckning över äldre nummer finns på vår hemsida. Aktuellt nummer 100 kronor. För abonnemang till utlandet kontakta oss för gällande priser. Enklast beställer du via förlagets hemsida www.bunker.nu

Innehållet i Fort & Bunker får kopieras i privat syfte med angivande av källa. Bilder får inte användas utan skriftligt tillstånd. För insänt, icke beställt material eller bilder ansvaras ej. Kontakta alltid tidningen innan du skickar material eller bilder.

 FÖLJ OSS PÅ FACEBOOK!

Du hittar oss som FORT & BUNKERS VÄNNER, eller den officiella gruppen FORT & BUNKER. Du kan ställa frågor, publicera egna bilder och "träffa" människor som delar ditt intresse. Här kan du också få tips om händelser och intressanta platser.

I NÄSTA NUMMER:

- DET HEMLIGA LANDSKAPET!
- RIKETS FÄSTNINGAR
- JÄTTARNA FORTSÄTTER!
- DET FANNS ANDRA LINJER!
- SETT FRÅN OVAN!
- SMÅLANDSLINJEN!
- OCH MYCKET MER

Böcker från förlaget FORT & BUNKER!

© Mia Hjortström

VIKTIGT!

Alla angivna rabatterade priser och erbjudanden i tidningen, gäller endast för abonnenter.

Erbjudandet är tidsbegränsat till 2022-12-30.

Ange rabattkoden JUL2022, alternativt TAGGTRÅD när du beställer så får du det rabatterade julpriset. Till samtliga priser tillkommer ett enhetsporto om f n 95 kronor.

Vid beställning av mer än 2 böcker måste vi ta ut den faktiska portokostnaden

GOD JUL!

GLÖM INTE BESTÄLLA BÖCKER!

www.bunker.nu

Lilla FORTIFIKATIONSSKOLAN

FRÅN OSCAR-FREDRIKSBERG TILL

ERSTA Rapport från utredningen avveckling av fästningar. Ytterligare en utredning om våra "fästningar" som kom 1995. Här behandlades de redan kända anläggningar (fästningar) som fanns med i tidigare utredningar, men nytt var en hemlig, numrerad, bilaga som även tog upp ett antal "modernare" fästningar. Orsaken till hemligheten var att dessa fortfarande inte var avvecklade, även om de i de flesta fall var tagna ur bruk.

Förteckningen omfattar:

Operativa armé batterier

Parviainen (12 cm)

Töre-Siknäs (15,2 cm)

Bomyraberget (Voullerim)

Rödbergsfortet

Kustartilleribatterier

Hemsö (15,2 cm)

Hemsö (7,5 cm)

Hemsö (Mätstation ARTE 719)

Tjurkö (15,2 cm)

Aspö-Bollö (7,5 cm)*

Aspö (7,5 cm)*

* här har utredningen missuppfattat batteriet och beskriver det som två olika batterier. På Bollö finns dock bara elledning och inga pjäser.

Korsö (15,2 cm) 1 torn bevarat

Yttre Hamnskär (21 cm) 1 pjäs bevarad

Landsort (12/70) 1 pjäs bevarad

Bungenäs (15,2 cm)

Styrsö (15,2 cm)

Köön (Marstrand) (7,5 cm)

Övriga anläggningar

Känsö (Kustspaningsradar PS-27)

Bungenäs (Kustspaningsradar)

Hemsön (Minstation)

Överkalix (Bataljonsskans)

Leipojärvi (Skans)

Vägen Kiruna-Riksgränsen (Skansar)

Detta är vad den "hemliga" bilagan omfattade med rekommendationen:

"...ett antal tunga befästningar som fortfarande är operativa att i samband med avveckling överförs till SBM (Statligt byggnadsminne)..."

"Anläggningarna bör bevaras med all utrustning intakt, för närskyddet utbyggd truppbefästningar och eventuella pansarhinder samt annan för skyddsuppgift (ex: Lv) eller för annat

Här skärs pansarskyddet till av batteri Korsö, s 15,2 cm kanoner bort. Skrotningen skedde 2009. Ön är fortfarande dock militärt område.

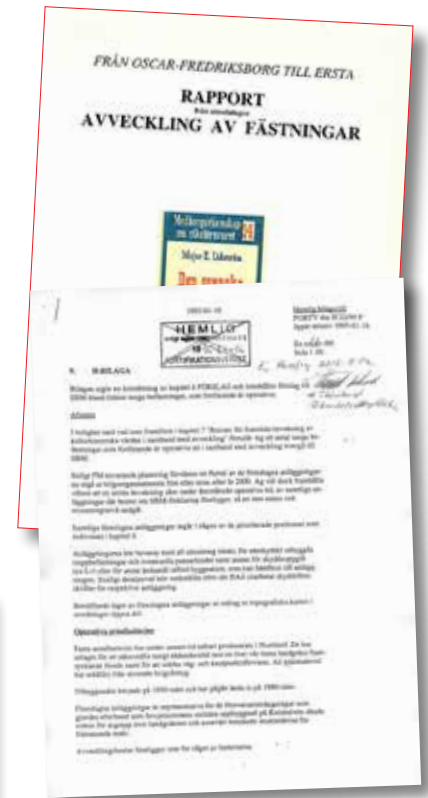
Vid mitt första besök på batteri Tjurkö hade förfallet redan gått långt. Bilden är tagen 1999 och batteriet skrotades 2002. ändamål utförd byggnation, som kan hänföras till anläggningen. Slutligt detaljurval för verkställas efter det att RAÄ (Rikantikvarieämbetet) utarbetat skyddsföreskrifter för respektive anläggning".

Ja den hemliga bilagan var verkligen både imponerande och lovande. MEN, och det är ett stort MEN, det blev inte så mycket av det hela. Av listans anläggningar blev det bara fyra som kom att bevaras, och då i vissa fall endast i begränsad omfattning.

Diskussionerna blev många men gav inget resultat. Men trots detta bevarades några genom eldsjälarna och privata initiativ.

Men så sent som 2003 pågick fortfarande diskussioner men svaren talar sitt tydliga språk: "Av anläggningarna Tjurköbatteriet och Aspö berg återstår efter avveckling endast pjäsbrunnarna. Regeringen bedömer därför att dessa anläggningar inte längre är aktuella för byggnadsminnesförklaring".

Men en del av det som föreslagits fick trots allt överleva. De roliga var att det dessutom blev fler objekt än vad som funnits på

Huvudrapporten och den hemliga bilagan. Detta är nummer 66 av 66 och den avhelligades 2012.

utredningens listor. Utöver de som bevarades (blåmarkerat i förteckningen) kom även följande att bli kvar, dock utan av bli statliga byggnadsminnen i de flesta fall: Kamlunga (15,2 cm) Arholma (10,5 cm) Oxelösund (Femörefortet) Östra Hästholmen (Minstation) Batteri Helsingborg (Djuramossa) Oscar II fort (Statligt byggnadsminne)

I Blekinge är det fortfarande ett frågetecken vad som skall hända med batteri EN, där både splats och en tornpjäs fortfarande är intakta. Även med kustspaningsradarn Gruvan är ovisst om vad som skall hända.

Sedan skall man ju inte glömma att det också finns ett antal mindre anläggningar som går att besöka, på olika platser runt om i landet.

Falsterbokanalen (bunkervandring) Djuramossa (bunkervandring) Åstorp, Igç Sländan Uddevalla (bunkervisning) Hyppeln (mätstation) Alanäset (skans) Parsetjärn (skans) Särna (skans) Sjöänd (skans) Klintaberg (skans) Hultet (skans)

Förmodligen finns det fler än dessa att besöka. Flera av dem har dessutom öppet under sommarsäsongen

DET BARA FÖRSVANN!

Två av mina guider under min första "riktiga" utflykt till den militärhistoriska världen. Här vid en av pjäsbrunnarna på batteri RS i Blekinge.

1997 gjorde jag mitt första "militärhistoriska besök" i Blekinge! Tillsammans med Anders Karlsson från Fortenheten på Marinbasen fick jag en rundtur till något som jag bara kunnat drömma om. Att det sedan var början på mitt nya liv visste jag inte då. Anders Karlsson blev en god vän och ledsagare under många, många resor i det militära Blekinge.

Det som imponerade mest på mig, minns jag, var den otroliga mängden befästningsanläggningar och militär bebyggelse. Riktigt hur mycket det fanns i detta lilla landskap är det nog ingen som har riktig koll på - siffran 11 000 militära anläggningar har nämnts! Detta första besök blev grunden till min verksamhet med tidningen och förlaget **FORT & BUNKER**. Föga anade jag då att allt det jag fick besöka då skulle komma att försvinna och bli historia. Ibland till och med utan någon bevarad historia(!)

Tyvännär har detta också inneburit att jag har fått uppleva den "våldsamma" och snabba avvecklingen av vårt lands fasta försvar. Jag har haft "förmånen" att kunna dokumentera ett flertal anläggningar både före, under och efter avvecklingen. Arholma, Landsort, Trelleborg, Ellenabben, Ystad, Malmö är välbekanta namn där glädjande nog några fick överleva och nu fungerar som visningsobjekt. Men tyvärr försvann mycket utan att lämna ett spår efter sig.

Ett sådant är batteri RS, eller

Det är inte så många år sedan som det politiska beslutet "det finns inget invasionshot..." förändrade hela det svenska försvaret. Plötsligt skulle ALLT avvecklas. Ibland fick man intrycket att det kanske inte var så väl genomtänkt - men bort skulle det! Kustartilleri, regementsområden, flottiljer, krigsflygplatser och mycken annan militär infrastruktur! Här presenterar vi en del av det som försvann kort efter beslutet. Idag är det ibland omöjligt att se vad, eller var det har funnits!

Ryssjön i Blekinge. Ett av få grova batterier i Sverige. Fyra 30,5 cm haubitsar i öppna pjäsbrunnar med anslutande tunnelsystem. Redan under 1950-talet försvann (skrotades) pjäserna och området användes sedan som förråds- övnings- och utbildningsplats för kustartilleriet.

Och det var ju också här mitt intresse grundades. Det blev många besök på denna plats under åren 2000 -2007 där den slutligen avvecklades till grunden. Luftvärns-torn och ställningar raserades, berganläggningarna plomberades och motfylldes. Närförsvarsställningarna täcktes. Det gick till och med så långt att eventuella betongrester på berghällarna bilades bort. Idag är det endast stängslet

runt området som avslöjar att här låg en gång ett tung KA-batteri. Ett återbesök för något år sedan blev en vemodig stund då nu grönskan tagit över det mesta av området.

Tyvännär är ju detta inte den enda platsen i vårt land som "drabbades" av liknande åtgärder. Ofta försvann allt innan någon hann reagera. Det gjordes flera utredningar där det betonades vikten av samordning vid avvecklingar. Men det fungerade inte riktigt i praktiken. Så snart en anläggning stod inför nedläggning började de små detaljerna "försvinna". De som oftast gjorde anläggningarna till levande historia. Det kunde vara allt från verktyg till köksutrustningen till dokumentation och teknik. Utan sitt innehåll blev det snabbt bara ett tomt skal som inte berättade särskilt mycket om den tidigare verksamheten.

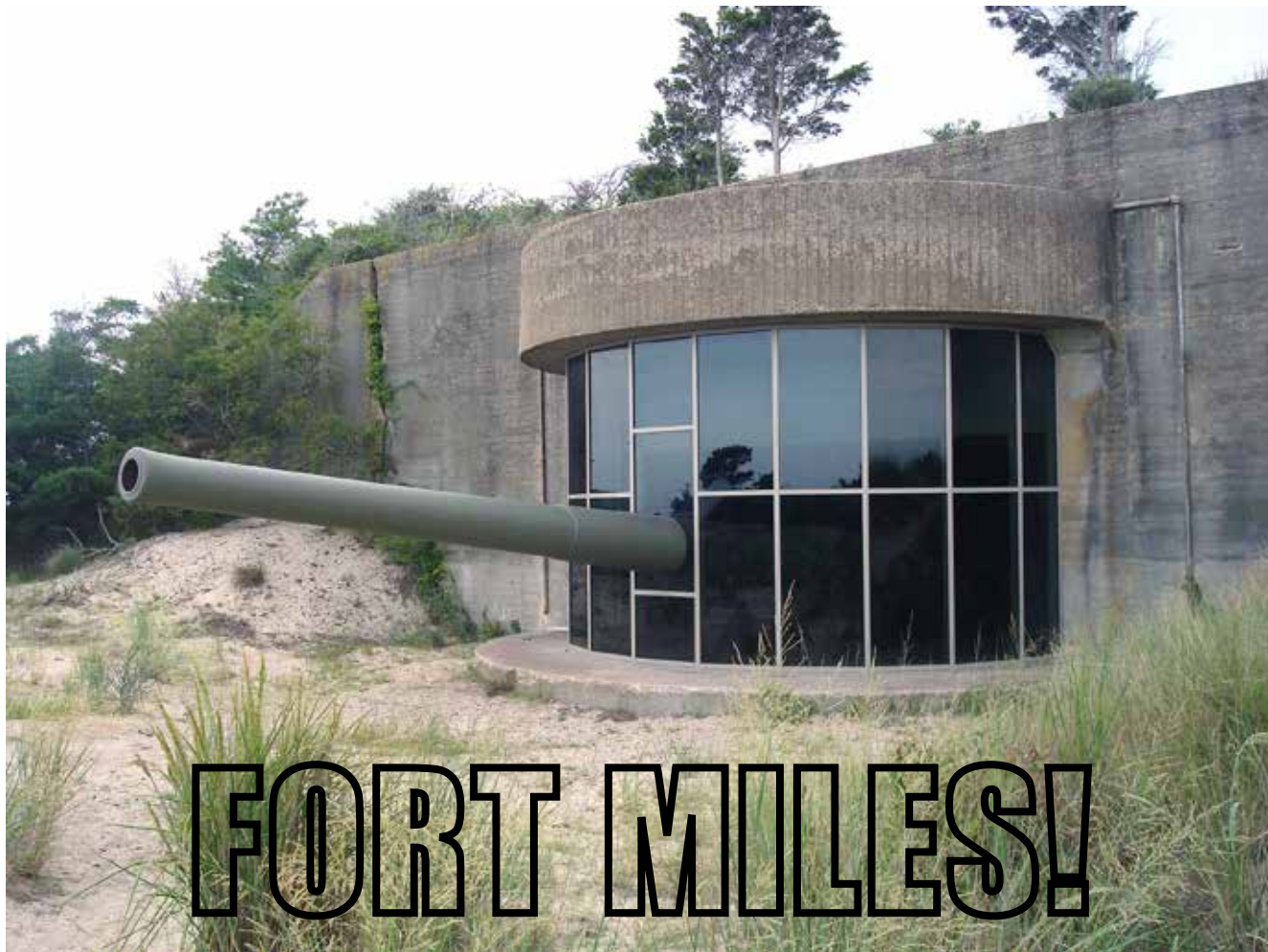
Som tur är fanns det undantag! Några av de moderna KA-batteriernas pjäsplatser överlevde ofta tack vare ideella krafter. Namnen känner vi igen Landsort, Arholma, Hemsön, Femörefortet för att peka på de större. Tyvärr har inte mycket av mindre områden överlevt även om några enstaka kustvärn bevarats här och där.

Batteri RS är fortfarande skyddsobjekt så här en bild från ängen strax intill området. Det nya staketet kan anas till höger i bild.

Här några bilder som får illustrera "det bara försvann". Överst kulsprutevärn 49 a i Baskemölla (Österlen) Ett värn som först renoverades, men intresse och engagemang försvann och värn raserades. Därunder en minstation i Västra Hamnen i Malmö. Därefter en mätstation i Trelleborg samt ytterligare en mätstation i Smygehuk. Båda dessa tillhörde batteri Trelleborg (TE 1)

FORT MILES!

Fort Miles är en amerikansk kustartillerianläggning från andra världskriget belägen på Cape Henlopen på USA:s östkust. Medel att bygga fortet godkändes 1934, men det var först 1938 som arbetet började. 1941 uppkallades fortet efter generallöjtnant Nelson A. Miles.

Som det viktigaste fortet för hamnförsvaret i Delaware byggdes den för att försvara Delawarebukten och Delawarefloden och för att skydda inrikes sjöfart från anfall mellan Cape May och Cape Henlopen, särskilt från den tyska flottan som man med stor respekt betraktade främst de båda slagskeppen Bismarck och Tirpitz.

År 1950 hade arméns kustförsvarsroll överförts till marinen och kustartilleriförsvaret var föråldrat och fort Miles blev överflödigt. Armén fortsatte dock att använda delar av området och 1962 etablerade marinen Naval Facility (NAVFAC) Lewes, ett havsövervakningssystem, *Sound Surveillance System* (SOSUS) för att ersätta den äldre

övervakningen vid Cape May tvärs över, som skadades i en storm. NAVFAC var i drift under åren 1962 till 1981. Fortet är numera en del av nationalparken Cape Henlopen State Park

Men det började redan under första världskriget. 1917 placerades en enda 15,2 cm kanon på Cape Henlopen, med en annan vid Cape May Military Reservation i New Jersey. Dessa togs bort efter kriget.

Före andra världskriget bestod hamnförsvaret i Delaware i första hand av Fort Saunbury nära Slaughter Beach. Detta fort hade fyra 30,5 cm kanoner. Det hade effektivt ersatt flera anläggningar längre upp för floden. Krigsutbrottet i Europa i september 1939 och Frankrikes fall i juni 1940 accelererade kraftigt USA försvarsplanering. Under 1940 rekommenderade arméns hamnförsvorstyrelse byggandet av 27 (så småningom 38) 40,6 cm tvåpjäs-batterier för att skydda strategiska punkter längs USA kustlinje, och med

pjäserna i kasematter. Två av dessa batterier skulle finnas vid Fort Miles, som ursprungligen kallades *Cape Henlopen Military Reservation*. Konstruktionen av det första, batteri 118 (senare kallat batteri Smith), påbörjades i mars 1941.

De första operativa kanonerna vid fortet var fyra rörliga 15,5 cm kanoner, som utplacerades på fortet under april 1941. Attacken mot Pearl Harbor påskyndade byggandet och andra aktiviteter vid fortet. USA krigsförklaring mot Japan tvingade den amerikanska armén att fortsätta att garnisonera fortet med den 261. kustartilleribataljonen, som dagar innan varit planerad att lämna området. Fjorton fartyg, inklusive *USS Jacob Jones*, en jagare från den amerikanska marinen, sänktes utanför New Jerseys kust under de första sex månaderna 1942. Många batterier, från 90 mm kanoner, upp till 40,6 cm installerades vid fortet och ett omfattande minfält lades i vattnet utanför Lewes, Delaware under de följande åren. Men fortet skulle

inte komma att bli inblandade i några stridshandlingar under kriget.

I mars 1942 anlände batteri C ur 52. kustartilleriet (CA) (järnvägs) regementet med fyra 20,3 cm järnvägskanoner. Den 10 september fick detta batteri sällskap av batteri D med samma beväpning. I oktober 1942 var strukturen av batteri 118 (Smith) färdig, och i december 1942 monterades 40,6 cm kanoner, men batteriet överfördes inte för användning förrän den 21 december 1943.

I slutet av 1942 hade konstruktionen ännu inte börjat på batteri 119, det andra 40,6 cm kanonbatteriet vid fortet. Batteri 119 avbröts och ersattes med batteri 519, ett kasematterat batteri av två 30,5 cm kanoner som stod klart för strid i februari 1944.

Batterierna 221 (Sill) och 222 (Hunter) färdigställdes 1943 och 1944. Två 90 mm (3,5 tum) kanon

Batteri Hunter.

Anti-Motor Torpedo Boat (AMTB) batterier fanns på Fort Miles som *AMTB 5A* och *AMTB 5B*. Dessa hade dubbla uppgifter; sjö- och luftvärnskanoner. Varje batteri bestod av två 90 mm (3,5 tum) kanoner på fasta fästen, två på rörliga fästen och två enkla 40 mm (1,6 tum) Bofors luftvärns pjäser. Fort Miles kompletterades med tre batterier vid *Cape May Military Reservation* i New Jersey. Det första var Battery 25 med fyra 15,5 cm kanoner på Panama-fästen, byggt 1942. Batteri 223, ett 15,2 cm batteri som liknar batterierna 221. och 222. vid Fort Miles, byggdes 1943. Och ett 90 mm (3,5 tum) batteri byggdes också vid Cape May 1943.

På sin höjdpunkt var Fort Miles

hem för över 2 200 soldater, män och kvinnor, inklusive 261. kustartilleribataljonen, 21. kustartilleriregementet, en del av 52. kustartilleriet (järnvägen), och en avdelning av 113. infanteriregementet.

En 40,6 cm kanon avfyrades vid en testskjutning, som skadade infästningen, vilket resulterade i att inga ytterligare granater avfyrades från

Eldledningstorn (foto: Terry McGovern) batteri Smith.

Eldledningstorn, fyra till fem våningar höga, runda betongtorn med platta observationsdäck, sattes upp längs kusten som mätstationer för att triangulera positionen för fientliga fartyg eller ubåtar. Fem sådana torn finns fortfarande inom Cape Henlopen State Parks nuvarande gränser, inklusive ett (#7) som kan besökas. Kaserner, administrationsbyggnader och en pir byggdes också som en del av anläggningen.

Med ett avsevärt minskat hot från fiendens sjöstridskrafter började i mars 1944 den första av flera neddragningar vid Fort Miles. Batteri Smith inhyste ursprungligen de två 40,6 cm kanonerna och används nu av Cape Henlopen State Park som förråd.

En 40,6 cm kanon som tidigare suttit på slagskeppet USS Missouri har återmonterats vid Fort Miles som ett minnesmärke. I december 2018 var en del av vraket från USS Arizona (BB-39) planerat att också placeras här.

Batteri Sill, ursprungligen täckt med sand grävdes ut och utöka-

des för att användas som NAVFAC Lewes. Kasernanläggningen är nu ett konferenscenter. Batteri 519 innehöll ursprungligen två 30,5 cm kanoner. Det har renoverats och är numera ett populärt museum för att visa Delawares del i andra världskriget.

En före detta 20,3 cm järnvägskanon, som omvandlats till ett 23,2 cm testvapen, finns också utställt. Historiska tolkar kan ses i parken under speciella evenemang. Dessa evenemang är utformade för att ge allmänheten en demonstration av militärlivet på Fort Miles när det fortfarande var i drift. Reenactors på fortet skildrar 261. kustartilleribataljonen. Flera av eldledningstorn finns kvar runt Fort Miles och ett öppet för besökare. Mer om fortet och museet finns att läsa på deras hemsida:

<https://destateparks.com/FortMiles>

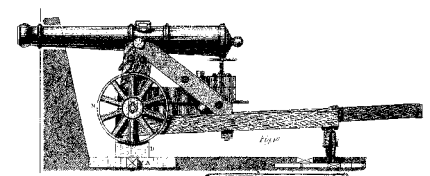
Den inglasade 30,5 cm M1895 M-1 kanonen vid Fort Miles batteri 519, sedd från insidan.

(foto: Terry McGovern)

"Mighty Mo" 40,6 cm kanon från slagskeppet Missouri.

(foto: <http://www.fortwiki.com>)

KULSPRUTEGEVÄRSVÄRN

KULSPRUTEGEVÄRSVÄRN (Kg)

För att bättre skydda de kulsprutegevärsgrepp som skulle försvara "mellanrummen" och eventuellt döda vinklar, togs specialvärn fram - kulsprutegevärsvärnen. Dessa kom att tillverkas i ett antal olika varianter och utförande.

Grunden är ett åttakantigt, eller runt värn med nedsänkt ingångsparti. I sitt första utförande, Kg I (1) fanns inget förläggingsutrymme. Ingångspartiet ligger så lågt att det inte hindrar eldgivning från värnets åtta embrassyrer. Kg I-värnet var mycket kompakt och spartanskt utrustat. Här fanns i stort sett bara plats för två man och deras utrustning. Värnet hade en liten kamin vid ingången som skulle svara för uppvärmningen.

Kg I-värnet uppfördes endast i 17 exemplar, alla i Helsingborg/Höganäsområdet. Kg I-värnen placerades en bit upp från strandområden. En utveckling ledde till uppförandet av ett kulsprutevärn, Ksp/F, flygfältsvärn. I mitten av värnets stridsutrymme monterades kulsprutan på en pivåstång som löpte på en liten järnskena runt värnets insida. Värnet var mer kompakt än Kg I-värnet och hade bara plats för vapnets bemanning, det vill säga två man. De flesta krigsflygfälten utrustades med 2-4 värn av detta slag. Placeringen var mestadels ett värn i varje hörn av flygfältet, så att hela fältets område kunde läggas under eld.

Kg I-värnet fick också flera upp-

följare bland det som kom att kalla Kg-hatt. Värnet består av ett nedgrävt utrymme med plats för bemanningen. Ett utrymme som påminner om utrymmet i de Kg I-värn som byggdes i Dalarna. Själva stridsutrymmet var utformat som en "svamp" eller kupol, med åtta embrassyrer runt om. Ingången till värnets var oftast genom en lucka i markplanet som ledde ner till värnets ytterdörr.

Ytterligare en variant på Kg I-värnet stod att finna i två olika skansar i Dalarna. Dessa skulle man skulle kunna kalla en kombination av ett Kg I-värn och en skyddsrumsdela Sk 4 (Kg III). Enkelt uttryckt kan man beskriva värnets som en underjordisk del (Kg III/Sk 4) och en stridsdel ovan jord (Kg I). Stridsutrymmet nåddes med hjälp av en kort steg. I den nedre delen fanns fyra enkla, snickrade britsar i form av tvåvåningssängar. De åtta embrassyrerna medgav eldgivning åt alla håll, men det förutsatte tillgång till ett stort antal vapen. Kg-värnen var avsedda för en kg-grupp med högst två kulsprutegevär.

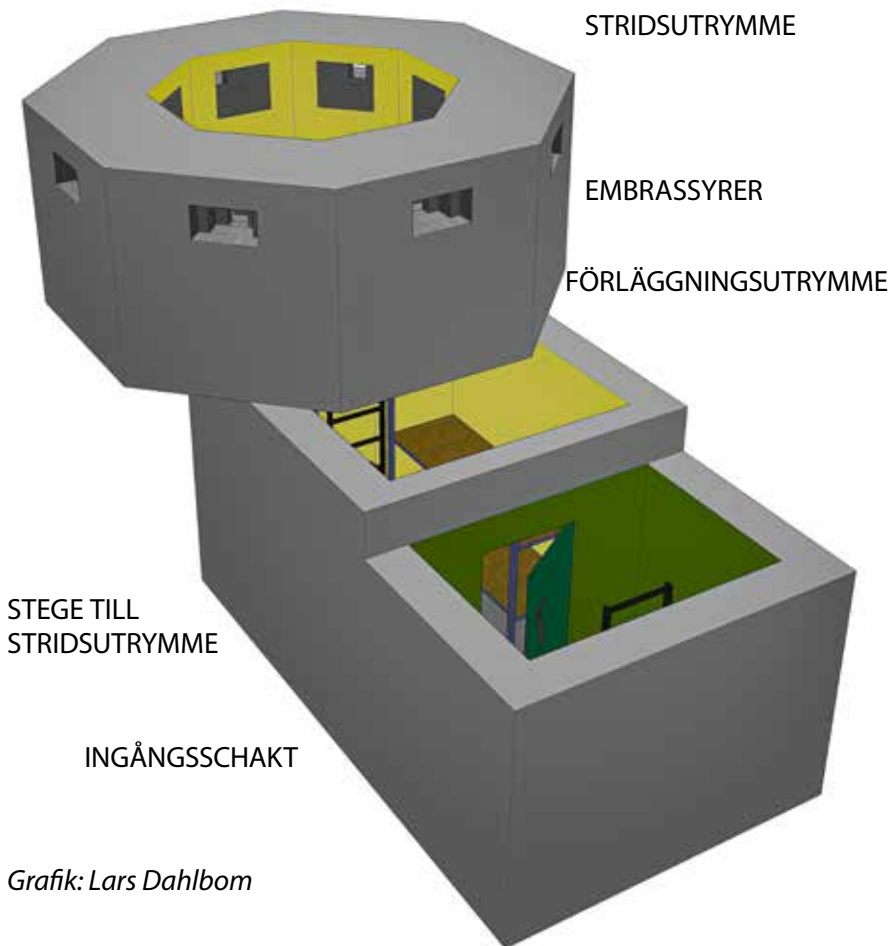

Kulsprutegevär m/21.
(foto: Jonas Brane)

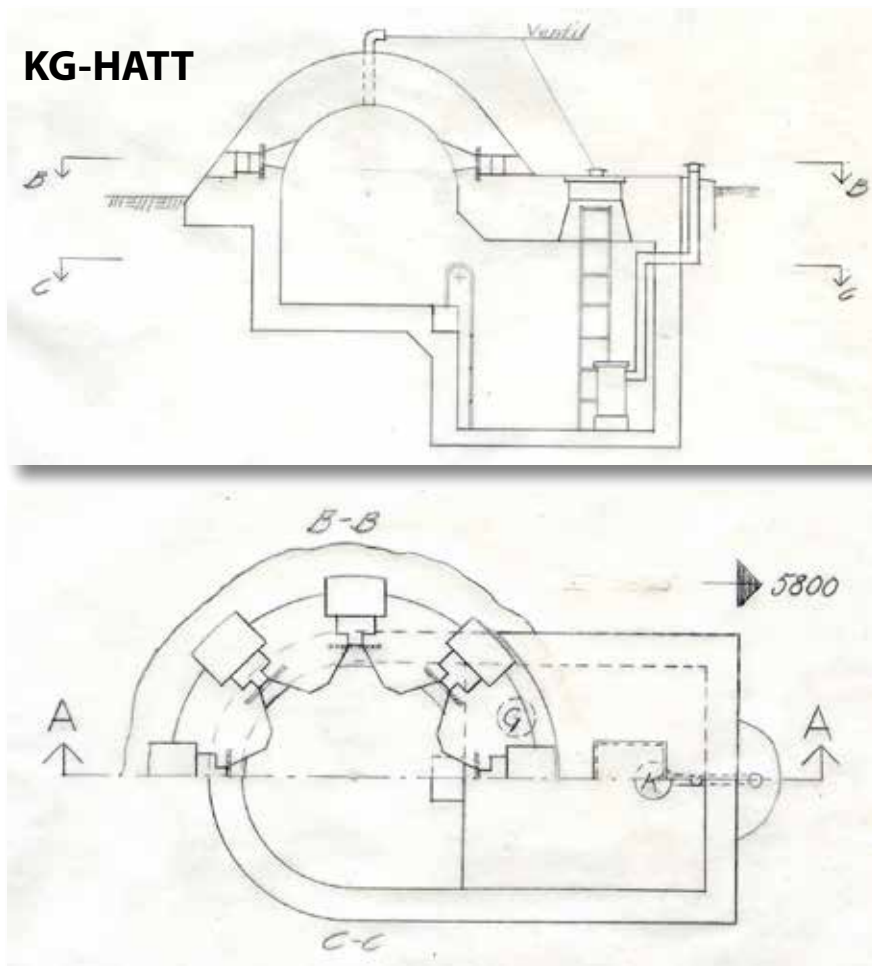

Kg-värn 565 i Ramdala, Blekinge. Därefter en typisk Kg-hatt, också från Blekinge.

Nästa Kg-hatt är från skans 144 i Värmland, kraftigt bevuxen med mossa. Därunder ett kulsprutevärn, typ Ksp/F från Sövde krigsflygfält för att visa likheten med Kg-värnen. Notera stagen till maskeringsnätet. Sista bilden visar ett välbevarat Kg-värn i Fulunäs skans i Dalarna.

Grafik: Lars Dahlbom

3D-skissen härintill visar ett kul-sprutegevärsvärn med förläggning. Förlagan står att finna i Fulunäs skans i Dalarna. Därunder ritningen till Kg-hatt som de kunde se ut i Blekinge och i gränstrakterna mot Norge. Bilderna i spalten ovan visar: överst stegen upp till stridsutrymmet, därefter förläggningens utrymme med de fyra britsarna. Nederst en variant från Blekinge där man byggt en trappa upp till stridsutrymmet.

Hangö frontmuseum vid mitt besök där 2011.

2011 hade jag förmånen att få besöka Helsingfors och Finland under en vecka med kollegorna. Besöket gick naturligtvis i militärhistoriska fotspår med allt vad det innebar: museibesök, blomnedläggning, bastubad med veterarer och militärattaché, besök på kustartilleriö och mycket mer.

Men jag fick också förmånen att besöka Hangö frontmuseum och träffa grundaren, krigsveteranen Stig Häggström och hans son.

Frontmuseet var ett imponerande och välfyllt museum med mängder av föremål från fortsättningskriget. Tyvärr gick Stig Häggström bort året därpå. Men den finska resan lämnade bestående spår.

Under oktober, i år, damp det plötsligt ner ett brev med fylligt innehåll från "Poppe" (Claes-Henrik Taucher), en trevlig person som jag träffade under mitt besök i Finland. I brevet berättade han om att det militärhistoriska intresset i Finland, och i Hangö, ökat och nu skulle Hangö frontmuseum äntligen byggas ut. En samling tidningsurklipp berättade om satsningen och att i september tog Finlands försvarsminister murat in en grundsten till nybygget. Sammantaget känns det rätt att berätta om denna militärhistoriska tilldragelse i vårt grannland!

Hangö frontmuseum från luften.

HANGÖ FRONTMUSEUM

Hangö frontmuseum är ett krigshistoriskt museum belägen i tätorten Lappvik inom Hangö stad i regionen Västnyland i Finland. I Lappvik är museet belägen exakt där frontlinjen löpte på Hangö udd under fortsättningskriget.

På initiativ av den numera avlidne finlandssvenske krigsveteranen Stig Häggström från föreningen Karis Krigsveteraner r.f. uppfördes 1981 på området en kopia av korsun Den Gyllene Freden. Det var västnyländska krigsveteraner som åtog sig uppdraget att bygga korsun på ideell basis. Till skillnad från krigsmuseibyggnaderna (barackerna) och all övrig krigsmateriel som finns på museiområdet, ägs korsun än i dag av Hangö stad.

BUNKERMUSEET IRMA I HARPARSKOG

Harparskoglinjen var en finländsk befästningslinje på Hangö udd som uppfördes under freden mellan vinterkriget och fortsättningskriget (1940 – 1941) för att kunna försvara sig mot ett anfall från den av Sovjetunionen tvångsarrenderade marinbasen på Hangö udd. Planeringen av linjen, vid den nya gränsen, påbörjades strax efter vinterkrigets slut. I april 1940 påbörjades arbetet.

Allt som allt byggdes 40 bunkrar av olika slag. Linjen sträckte sig från Tronsböle (på Öbylandet), förbi Vitsjön, längs vägen vid Harparskog och vidare ned till stranden vid Skogby. Såväl framför som bakom försvarslinjen byggdes stridsvagnshinder i form av pyramidformade granitblock. Det lär finnas över 12 000 stenar(!)

Vid krigets utbrott bemannades bunkrarna främst av manskap från Befästningsbataljon 18 (LinP 18). Efter Finska fortsättningskriget sattes bunkrarna i "malpåse", det vill säga att samtliga bunkrar behölls som reserv i händelse av skärpt beredskap eller mobilisering. Flera användes som vapenförråd till slutet av 1980-talet. Under kalla krigets dagar på 1960-talet rustades fortifikations-

Krigsveteranen Stig Häggström fick blodad tand av sitt lyckosamma första projekt, och det dröjde inte länge förrän han kom på idén att också bygga ett krigsmuseum invid korsun.

En dag i mitten av januari 2016 förvärvade Krigshistoriska föreningen i Västnyland frontmuseet av föreningen Karis Krigsveteraner. I samband med övertagandet påbörjades också en omfattande renovering av området och utställningarna.

För sin gärning att ha grundat Hangö frontmuseum fick den numera avlidne krigsveteranen Stig Häggström år 2010 motta ett veteranpris av Minnesfonden för de stupade.

linjen på nytt. Linjen användes även ända in på 1980-talet till repetitionsövningar.

En bevarad bunker "Irma" ingår i Hangö Frontmuseums samlingar, och ger en god inblick i hur livet vid fronten tedde sig under kriget. På sin tid rymde den sexton soldater. Bunkern är också försedd med en 45 millimeters pansarvärnskanon samt en kulspruta. Bunkern är belägen cirka fem kilometer ifrån museet. Utöver besöket i själva bunkern Irma finns också arrangerade bunkerpromenader där man under några timmar besöker ytterligare bunkrar i området.

Området och Frontmuseet ligger cirka 12,6 mil från Helsingfors och resan med bil tar ungefär lite mer än 1½ timma. Så det är kanske något att klämma in på nästa besök du tänker göra i vårt östra grannland.

Besöksbunkern Irma.

ETT RIKTIGT FYND!

Från Tommy Jönsson, en av tidningens många prenumeranter, kom det en mail med bifogad svart/vita fotografi (till höger). Tommy skriver "För några nummer sedan så har jag för mig att du uppmanade oss att titta i gamla fotoalbum för att se om det dök upp något intressant. Så helgen som gick var jag hemma hos min gamla mor och tittade i lite gamla album efter min far (död sedan några år tillbaka). Jag har ju kollat i dom förr men kanske inte med samma ögon som nu på äldre dagar. Då fanns bland annat detta kort med, frågan är... Är det en bunker på bilden? Blir lite osäker när jag ser ventilen, jag har inte sett någon sådan på bunkrar vi har här i närheten.

Tilläggs kan ju att han gjorde sin "rekryt" som han alltid sa i Ystad. När är jag inte riktigt säker på men borde varit någonstans kring 1944-1945".

Värnet är alltså ett Ksp/F-värn (flygfältsvärn) och platsen med stor sannolikhet Sövde krigsflygfält nummer 2, i södra Skåne. Det var för övrigt här som ett tysk flygplan, en Messerschmitt Me 410, i april 1944, i jakt på ett allierat plan, kom in över Sövde-fältet. Det grupperade luftvärnet hade tidigare skjutit varningsskott och tyckte sig hört knallar från flygplanet. Pjäschefen kommenderade omedelbart verkanseld. Planet träffades varefter det kraschade i Sövde by. Vid nedslaget dödades en svensk soldat då han träffades av planet. Den omkomne var värnpliktige Nils Holmberg.

Ksp/F (kulsprutevärn/flygfält. Ett värn som i stort sett är detsamma som de Kg-värn som beskrivits på föregående sidor, bortsett från att beväpningen här är en kulspruta monterad på en släde som roterar på en pivå och en glidskena (se bild ovan). Ksp/F-värnet har ett ventilationsgaller som kännetecknar värnet (se inringade områden). De två färgbilderna är tagna på Sövde krigsflygfält och kan förmodligen vara samma värn som den gamla bilden överst.

EN RIKTIGT GOD
OCH ETT GOTT
NYTT ÅR ÖNS-
KAR FORT &
BUNKER ALLA
BUNKERVÄNNER!

ANNORLUNDA VÄRN HALLAND!

Ett så kallat "primitivt" värn. Förmodligen avsett för kulsprutegevär. Detta har för ovanlighetens skull överlevt, och fått namnet Pluton Nordins bunker vid Stensjöstrand i södra delen av Falkenbergs kommun. (foton: Matts Nilsson)

Södra Halland var landskapet, eller området som inte fick några "riktiga" befästningar under andra världskriget. Först under kalla kriget blev stränderna befästa med värnkanoner och stridsvagnstorn.

Men det byggdes, eller uppfördes, ändå befästningar i form av olika "hemmabyggen" under världskriget. Så kallade "primitiva" värn. Väldigt enkla i sitt utförande, men ändå förstärkta ställningar som gav ett hyfsat skydd mot fientlig eldgivning. Det fasta kustförvaret

kom under andra världskriget att koncentreras till Onsala halvön som fick ett ganska kraftigt utbyggt försvar med kulsprutebunkrar. Kartan härintill visar mängden värn som byggdes i norra Halland.

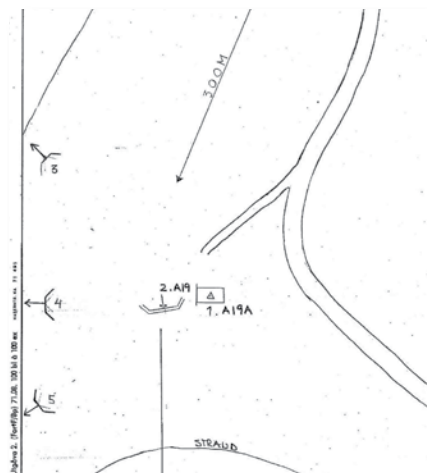
Men söderut, förbi Varberg, Falkenberg och Halmstad byggdes endast ett fåtal värn av "reglementerat" slag, alltså värn av typmodeller som ksp I, ksp II osv. Till stor del uppförde de förband som var grupperade längs kusterna sina "egna" värn med de material som

fanns att tillgå; sten, cement och järnbalkar. Dessa värn fanns i alla de former; kupolformade, fyrkantiga eller som stenrösen.

På flera platser i mellersta och södra Halland kan man i vissa fall fortfarande se dessa gamla relikter från beredskapstiden.

I Laxvik, söder om Halmstad, uppfördes till exempel tre kulsprutegevärs-, kulsprutevärn på den klippiga strand. Under det kalla kriget byggdes här, dels ett pjäsvärn för 7,5 cm luftvärnskanon, ändrad till värnpjäs, samt ett värn med stridsvagnstorn m/42.

På de moderna värnkartorna från 1970-1980-talet finns de gamla värnen med, men med anmärkningen "OBS 3-5 EJ INFÖRDA I BEFÄSTNINGSREGISTRET"(!)

Del av värnkartan över skans 5 A 19 Skans 3 358 V.komp. Kartan är upprättad 1967 och skansen består av en 7,5 cm värnpjäs samt ett skyddsrum Sk 10. De tre kulsprutevärnen är markerade längs till vänster.

Bilderna här till höger visar de gamla kulsprutevärnen i skans 3 vid Laxvik. Den nedersta bilden visar två av värnet i gruppen. Det närmaste verkar ha varit byggt av stenblock som fogats med cement, medan det i bakgrunden verkar vara lite mer "välgjort".

Registerkortet för en av de två kanonerna som användes av amerikanska armén (U.S. National Archives and Records Administration)

FLER STORA KANONER!

M.K.B. Bego Plouharnel var ett tysk kustbatteri utrustat med franska järnvägskanoner. Batteriet var placerat på Bretagnes sydvästskust och ingick i försvaret av Lorient med sina stora ubåtsbunkrar. Det tre pjäserna stod i öppna ställningar, med bakomliggande ammunitionsbunkrar. Projektiler forslades fram med hjälp med rälsbundna vagnar. Inom batteriet fanns också ett stort antal bunkrar för närförsvaret och ett 14 meter eldledningstorn (Leitstand).

I mars 1945 erövrades batteriet av de allierade efter omfattande artilleribeskjutning. Staden Lorient kapitulerade dock inte förrän den 10 maj 1945. Efter kriget blev området övnings- och testfält för den franska armén. Numera är området tillgängligt för besökare.

Men det började redan 1915 när de första fyra kanonerna byggdes. Ytterligare två kanoner byggdes under 1917. Två av pjäserna var avsedda för amerikanska armén. En pjäs sändes till den italienska fron-

ten under 1917 som förstärkning. Alla sex pjäserna överlevde första världskriget och placerades i materialreserven. Vid inledningen av andra världskriget fördelades kanonerna med två till vardera tre olika artilleriregementen. Pjäserna var intakta vid Frankrikes fall, och tyskarna skänkte tre av dem till Italien, för försvaret av marinbasen vid Taranto, där de fick beteckningen *Cannoni da 340/45 Mod. 1912 ALVF*. Dock var ammunitionen inte tillräcklig och kanonerna kom aldrig i krigstjänst. De övriga tre kanonerna kom i tysk tjänst under beteckningen *34 cm Kanone (Eisenbahn) in Wiegenlafette 674(f)* och placerades vid marinkustbatteriet Plouharnel nära hamnstaden Lorient.

Medlemmar i föreningen och chaufförer från transportbolaget framför den mäktiga 34 cm kanonen. (foto: Le Télégramme)

Den länge efterlängtdade kanonen från 1912 anlände slutligen den 23 augusti i år till batteriplatsen i Bego, Plouharnel, Frankrike.

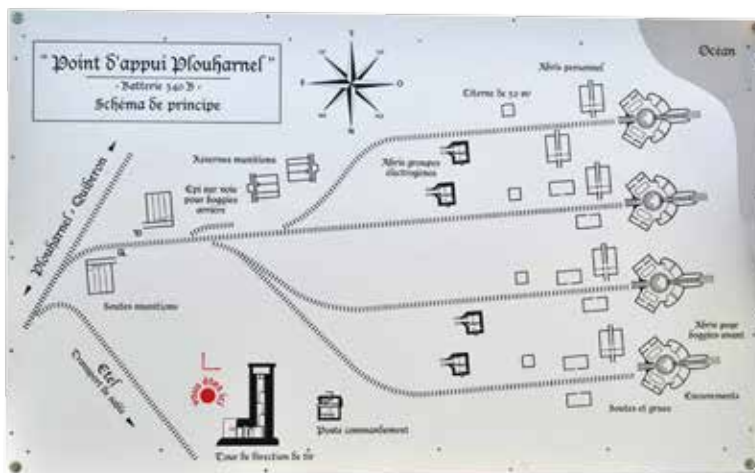
En stor tillfredsställelse för medlemmarna i föreningen med det klingande franska namnet *L'Association « Les Bunkers Mémoire de Guerre » (L.B.M.G)*. Det var kulmen på tolv års arbete och flera försök som ägde rum.

En 34 cm B Saint-Chamondkanon, från 1912, bortglömd i många år eftersom den var begravd under tät vegetation, anlände till platsen för det gamla Bego-batteriet.

Kanonerna hade lastats på måndagskvällen i Gâvres. Allt var klart på tisdagsmorgonen för denna imponerande transport. Och om volymen och tonnaget inte var särskilt exceptionellt för de specialiserade företagen, Trames Transports och Adekma Lifting, underströk deras chefer ändå känslan av denna historiska transport. "Att återställa denna ursprungliga kanon är en chans för utvecklingen av den historiska platsen", sade François Cailloce, föreningens ordförande.

Pjäs med tyska soldater 1940

Orienteringstavla över batteriområdet. Notera att det fanns fyra pjäsplatser, men endast tre pjäser.

ANNORLUNDA SKYDDSRUM!

Villenoy är ett litet samhälle, i norra Frankrike, med cirka 5 000 invånare. Mellan åren 1938 och 1940 byggdes här ett 18 meter högt, kägelformat skyddsrum. Grundmodellen har vissa likheter med de "spitzbunkers" som byggdes lite varstans i Tyskland. En skyddsrumsmodell som också återfinns i Malmö.

Det för franska förhållande märkliga skyddsrummet byggdes i anslutning till en sockerfabrik och var avsett för de anställda och deras familjer.

Skyddsrummet innehåller fem våningar inklusive en källarvåning. I bottenplanet fanns en sjukvårdsplats med duschar för eventuellt skadade av gasanfall. Varje våning hade toalett. Skyddsrummet överlevde två allierade bombanfall 1944.

Under 2022 har en insamling gjorts för att restaurera skyddsrummet och förvandla det till ett museum och ett minnesmärke.

Det 18 meter höga skyddsrummet i Villenoy. (foto: Internet/Le Marne)

REGAN VEST! UNIK ANLÄGGNING ÖPPNAR FÖR ALLMÄNHETEN

REGAN Vest är en kärnvapenskyddad anläggning 60 meter under jorden i Rold Skov på Jylland, i Danmark. Det skulle vara ett civil arbetsplats för den danska regeringen, kungahuset med flera i en krigssituation. Härifrån skulle den civila ledningen av Danmark ske under krig. Markområdet där anläggningen är placerad upphandlades redan 1961 och anläggningen stod färdig 1969. Den utgick ur sin beredskap 2012.

Bunkeranläggningen hör nu till det Nordjyllands Historiska museum. Anläggningen/utställningen öppnar för guidade visningar i februari 2023.

Anläggningen med beteckningen REGAN VEST (REGeringsANlægg), alltså regeringsanläggning. Väst betecknar att detta var den västliga, det finns ytterligare en på Sjælland, alltså Öst.

Här finns plats för 350 personer, i 232 rum, i den cirkelformade

Det ser inte mycket ut för världen, Danmark hemligaste plats under det kalla kriget. Här bodde maskinisten, och tillika tillsyningsmannen, med sin familj. Idag är huset en del av utställningen REGAN VEST. (foto: Wikipedia)

anläggningen. Här finns också kök, sjukvård och kraftförsörjning så att allt skall fungera under en längre. Själva anläggningen är grävd cirka 500 meter in i en höjd och ligger 60 meter under jord. Ingångstunneln har en längd på cirka 300 meter. Intresset för att

besöka anläggningen är stort. Biljetterna måste förhandsköpas, och det är bara till 10 personer i taget. Priset för ett besök är 260 danska kronor.

Mer om anläggningen kan du läsa här: <https://reganvest.dk/>

foto: Wehrtechnische Studiensammlung Koblenz

FORTIFIKATION PÅ HJUL!

(Bouclier roulant)

Kampen i skyttegravarna på första världskrigets västfront skapade alla möjliga fantasifulla uppfinningar för att åstadkomma framgång i strid. "Rolling Shield", en enmanskrypande stridsvagn, utvecklades för att under skydd av en stålkupol krypa mot fiendens positioner, röja taggtrådshinder på vägen dit, och på så sätt bereda vägen för en uppföljande attack.

Skölden rymmer en operatör beväpnad med en pistol eller två pistoler och ett par knäskydd i läder. Han är alltså den mänskliga motorn i denna rörliga bunker. Skölden är ansluten till utgångsplatsen, oftast en skyttegrav, med en kabel fäst till en vinsch och är i första hand avsedd att underlätta tillbakadragandet.

Så mycket för teorin efter entusiastisk förväntan från generaler som hoppades att det skulle bli ett genombrott för infanteriet! Men i en serie tester 1915 kom en fransk undersökningskommission till slutsatsen att dessa förväntningar inte uppfylldes på grund av den svåra terrängen i stridsområdet med granatkratrar och barriärer, och att den mänskliga "motorn" inte var tillräcklig, samt det otillräckliga skyddet pansarfordonet, som i huvudsak var frontalt. Det

finns bara två bevarade av denna märkliga "tingest" uppfinning dels på Musée de l'Armée i Paris och vid Wehrtechnische Studiensammlung i Koblenz.

Men det dök upp varianter betydligt senare. Under finska fortsättningskriget togs något liknande fram, dock utan hjul. Närmaste beskrivningen får väl bli en järnlåda med en liten skottglugg framtill. Förmodligen avsedd för framskjutna poster. Hur den fungerade framgår inte, men den känns lite utsatt. Bilderna nedan kommer från Hangö Frontmuseum.

så det går att komma in i skyddsrum och värn. Andra går att besöka under guidade visningar.

Sedan skall man ju inte glömma allt som "finns kvar" om än kanske i plomberat skick längs våra kuster, och i skogarna. Här finns många fynd att göra för den påläste.

Skärgårdarna både utanför Göteborg, Karlskrona och Stockholm bjuder på många fynd!

Så man kan konstatera att "allt" försvann inte, det finns fortfarande saker att beskåda och upptäcka!

VÄGVISAREN!

De militärhistoriska guideböckerna i serien MILITÄR UTFLYKT har vid där här laget blivit smått klassiska och oumbärliga på spännande utflykter och resor. Första delen MILITÄR UTFLYKT utkom 2006 och är slutsåld. FORTSÄTTNINGEN, med besöksmål i Sverige, Norge, Danmark och Finland utkom 2008 och kan fortfarande beställas.

Den senaste HEMLIGA UTFLYKTER utkom 2018 och fortfarande lika aktuell. Boken ger dig över 1 000 besöksmål av militärhistoriskt intressen i Sverige. Här finns "allt" museer, utställningar, minnesstenar, lägerområden, kaserner och mycket annat spännande. Kartor, vägbeskrivningar och GPS-positioner gör planering och besök enkelt. Som vanligt skall man dock alltid kontrollera eventuella öppettider och arrangemang. Tyvärr är boken i det närmaste slut och endast ett fåtal exemplar återstår - så först till kvar gäller!

Läs mer på www.bunker.nu

ATT PLANERA EN MILITÄRHISTORISK SEMESTER!

Planera semesterresorna nu? Javisst skall du göra det! Att planera en militärhistorisk resa, med familjen, vännerna eller ett gäng kompisar och likasinnade är halva nöjet. En noggrann planering ger också en betydligt innehållsrikare upplevelse, och framför allt - du riskerar inte att missa något! Här några enkla punkter:

- 1. Bestäm rese målet och sevärdheterna som MÅSTE ses!**
- 2. Finkamma internet efter information.** Sök inte bara på svenska utan använd besöks målet språk och naturligtvis engelska. Här ett litet talande exempel. En sökning på "besök Normandie" gav 289 000 träffar på svenska, 5 000 000 träffar på tyska och 23 000 000 träffar på engelska..
- 3. Låna eller köp bra guideböcker.** Det finns en uppsjö av militärhistoriska guideböcker för nästan varje tänkbart resmål. Sök på utländska boksidor som till exempel PEN & SWORD BOOKS. Under deras meny Battlefield Guidebook finner du mängder av böcker i ämnet. Bland annat inte mindre än 23 böcker om D-dagen och invasionen i Normandie
- 4. Hitta "bra" hotell som ligger "rätt" till.** Tiden går fort på resmålet och skall inte läggas på långa transportsträckor, även om dessa ibland inte kan undvikas.
- 5. Glöm inte att det ofta finns annat intressant och spännande att se vid ditt resmål.** Dessutom gäller det att njuta av den lokala maten som ofta är väldigt god.
- 6. Kanske det viktigaste - ta god tid på dig, stressa inte och ha gärna en reservdag, det behövs!**

Några av deltagarna på en av FORT & BUNKERs resor till invasionskusten i Normandie. Bilden är tagen vid Pointe du Hoc och visar att det inte alltid är bra väder. Men här gäller regeln: det finns inget dåligt väder, bara dåliga....

Allt detta kan verka ganska självklart, men det glöms ofta bort. Det finns väl inget mer irriterande än att komma hem efter en veckolång resa till ett spännande resmål, och upptäcka att 1 km bort fanns något som man absolut inte fick missa(!)

Samma sak gäller med öppettider på museer och utställningar. Kontrollera hur dags man öppnar och vilka dagar man har öppet, det är inte alltid självklart att man har öppet alla dagar i veckan.

Själv har jag kommit till museer precis vid stängningsdags och snopet få stå utanför och se på alla "godsaker" innanför staketet!

Här kom vi inte in. En sur vaktmästare var noga med att påpeka att det var stängt!

Men det finns också exempel på motsatsen - vänliga människor har öppnat upp utställningar och hjälpsamt förklarar och visat runt. Så ett glatt humör och lite ödmjukhet hjälper lång väg under resorna och äventyren.

Några av mina egna resor, antingen tillsammans med goda vänner eller i regi av FORT & BUNKER har varit dessa:

Tyskland 2007, 2010, 2011, 2014, 2015
Tjeckien 2009, 2013
Polen 2006, 2008, 2012, 2013
England 2016
Frankrike 2008, 2009, 2012, 2017
Belgien 2014, 2017
Nederländerna 2014
Danmark 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2015, 2016, 2018, 2019
Finland 2011
Norge 2005, 2006, 2007, 2009, 2013
Malta 2017
Sedan skall man naturligtvis inte glömma Sverige, men där är det för många för att räkna upp alla. Här adressen till en bra "guldgruva" för resehandböcker inom vårt område: <https://www.pen-and-sword.co.uk>

En fältmässig lunch "mitt i smeten" är verkligen inte att förakta och kan dessutom spara värdefull tid.

NY BOK!

FAST FÖRSVAR AV NORDKALOTTEN

Det här är ingen bok man tar med sig i sängen och ligger och läser(!)

Men det är en imponerande bok om det fasta försvaret i Norrland. Bodens fästning var länge "Låset i norr". Här skulle ryssen stoppas att gå över Lule älv. Författaren Lars A Hansson har verkligen lyckats sammanställa en gedigen handbok om befästningarna, fortet och försvaret av den norra delen av Sverige och Norge.

Under andra världskriget och framförallt början av kalla Kriget placerades över 40 kanoner ut i det som kallades Kalix- och Luleålinjerna efter de älvar som de strategiskt placerades vid.

Detta är historien över Nordkalottens fasta försvar under 100 år, dess uppstart, glansperioder och till sist avveckling, samt i flera fall fallit i glömska.

Men här är mer än "bara" kanoner, boken ger också en bra bild över berganläggningar för ledning och samband. Även de civila berganläggningarna har fått sin plats.

Boken är inget man sträckläser på ett par dagar, den är däremot ett fantastiskt uppslagsverk att ta till när man vill fördjupa sig i vårt norra försvar. En utförlig innehålls-

förteckning gör det lätt att finna de olika anläggningarna.

Boken innehåller 452 sidor i formatet 21 x 29 cm, och väger över 2 kg. Priset är 420:- + 130:- porto.

Förskottsbeta 550:- till bankgiro-konto **5052-9270**.

Var noga med att ange ditt namn och adress och gärna mail eller mobilnummer för avisering. Boken skickas så snart det går, max 1 vecka efter beställning. Läs mer om boken på: <https://www.bunkertours.se/fast-forsvar-nord/>

Ett av tornen i Siknäs batteriet. Dubbeltornet är utrustat med 15,2 cm kanoner som ursprungligen fanns ombord på pansarkryssaren Fylgia. Bilden tagen före återställandet. (foto: Carl Petersson)

(foto: Terry McGovern)

TUNGA LYFT!

Har du tänkt på att militärhistoriska museer har det lite extra besvärligt jämför med många andra typer av museer. Ett besvär som kallas VIKT och STORLEK (!). Många av de utställda föremålen väger ofta betydligt mer än vad man tror, och är dessutom väldigt oformliga och svåra att hantera.

Se på bilden här intill där eldröret från USS Missouri lyfts på plats vid Fort Miles i USA. Eldröret väger imponerande 116 ton, men det är dessutom nästan 20 meter långt (19,81). Det är både tyngder och vikter som bär respekt med sig.

Men även här hemma har det skett tunga lyft av eldrör och pjäsdelar. Nederst till vänster lyfts pansarkupolen till en av tornpjäserna i före detta batteri YD (Ystad). Detta var ett väldigt speciellt lyft då hela pjäsen, eldrör och torn skulle transporteras till Beredskapsmuseet för att ingå i samlingarna om skånskt kustartilleri.

Först ut var pjäskupolen som "bara" vägde 16 ton. Därefter tornfundamentet med en vikt på 30 ton. Slutligen själva eldröret med mekanismen som vägde 12 ton.

Idag finns tornpjäsen, världens modernaste kustartillerisystem på sin tid, utställd på museet.

Ett annat tungt lyft var det när 21:an skulle flyttas från skogarna i mellansverige till Beredskapsmuseet.

FORTET - EN BLIVANDE TURISTATTRAKTION!

Lördagen den 20 augusti invigdes "FORTET" som den gamla mätstationen kallas. Äntligen fick initiativtagaren Arne Johansson, som tillsammans med Marcel Larsson, drivet det stora projektet i hamn. Öns samhällsföreningen förvaltar fortet och har fått 1,1 miljoner kronor för att rusta upp den gamla mätstationen. Pengarna har använts att bekosta bygget av en altan vid den södra delen av tornet samt en ny väg upp till toppen av berget. "Nygammal" utrustning för mätstationens inredning har också anskaffats.

Den lilla ön Hyppeln är en Göteborgs skärgårds många öar. Hyppeln är cirka 1,5 kilometer lång, har omkring 150 permanenta boende. Ön har färjeförbindelse med Göteborg och närliggande öar.

Mätstation Hyppeln efter installationen av radarsystemen. På bilden syns den förhållandevis stora observations- och mätstationsbunkern. Ingången till anläggningen radarutrymmen syns också i bildens mitt. Antennerna på bilden är till vänster PS-33 med sin nya antenn och till höger PA-31. Normalt var dessa antenner täckta med kapell när de inte var i bruk. (foton: KA 4 Museum)

Från högsta punkten Storevale på Hyppeln, 43 meter över havet, ser man Rörö och Carlstens fästning på Marstrand i norr, Stora Pölsan i väster och Vinga Fyr i söder. Mot öster finns fastlandet.

Hyppeln ligger "längst ut" mot öppet hav och rakt i väster finns Jyllands nordspets Skagen. Så en observations- och mätstation här ute verkar nästan självskrivet.

Den förhållandevis stora betongbunkern byggdes i två plan, i början av andra världskriget. Första funktionerna var som mätstation, TL 13, till det tunga batteriet på Hjuvik, batteri Torslanda (TL). Till denna uppgift fanns då en 4 meters inbasmätare av modell m/39. Men Hyppeln var också observationsplats, oplats, för batteri Björkö (BJ) och med nummer BJ 9 och för observationerna fanns ett obsinstrument (kikare) i den övre delen av bunkern.

1947 byts den gamla inbasmätaren ut mot en moderniserad variant, m/46. Under 1950-talet får mätstationen ytterligare förbättrade möjligheter för övervakning. Då installeras en radar, PA-31/T i anläggningen. Batteri Torslanda har utgått som KA-batteri och

mätstationerna på Hyppeln är nu batteri Björkö, s 4. respektive 5. mätstation. Utöver radarn finns fortfarande inbasmätaren i bruk.

I början av 1970-talet installeras en AML 701, en laseravståndsmätare. Radarn är nu av typen PA-31/F, det vill säga fast monterad i anläggningen.

I mitten på 1980-talet är batteri Björkö fortfarande huvudanvändare av mätstationen på Hyppeln där utrustning fortsätter att vara AML 701. Även batteri Styrso (SY) som nu klassas som pjästropp använder sig av information från Hyppeln. År 2000 avvecklas invasionsförsvaret och kustartilleriet och mätstationen på Hyppeln lämnas åt sitt öde. Anläggningen töms på all utrustning.

Men nu har den gamla mätstationen fått nytt liv och från det stora trädäcket utanför har besökarna en fantastisk utsikt över havet och skärgården omkring.

Så här rapporterade FORT & BUNKERs man Bertil Kärnefelt på plats under invigningen: "Vackert väder med fler besökare än väntat, gjorde öppnandet inte bara av Fortet utan även besökarnas medvetande av hur vårt försvar i kustbandet kunde

Många passade på att njuta av solen på det imponerande trädäcket.

Dagen till ära serverades naturligtvis reglementsenlig ärtsoppa. se ut och verka på 40-talet.

Tur att man inte raserat bunkern utan bara förseglat densamma. Torrt var det och efter städning och målning ser den ut som den var vid nybyggnationen. Rätt färger på väggar, golv och tak. Tyvärr var förseglingen av utblicken gjord så bra att det tog två veckor att öppna bara för tre luckor. Det finns fler att jobba med och så det kommer bli slitigt för fortgänget.

Den stora altanen var färdig och i ena ändan satt Oll-forts grabbar och morserade med sina kollegor inne i Oll-fort.

Öckerö kommun var representerat av flertalet i kommunstyrelsen, med

kommunstyrelsens ordförande, Jan Utbult, i spetsen.

Själv fick jag äran att prata lite om mättroppen som var min första krigsplacering efter att Marcel Larsson hade introducerat mig och kamratföreningen. Försvarmakten var representerad av regementsförvaltaren Mats Afzelius som tog lite militärhistorik och överlämnade en tavla föreställande den nya regementsfanan. EU-fondens representant var också på plats. Utan deras stöd hade det inte blivit vad det är".

Skribent på plats Bertil Kärnefelt.

Foto: Jonas Utbult

Det här var svårt, måste jag erkänna! Det visar sig vara otroligt svårt att gräva fram uppgifter om vad som egentligen hände med den stor pjäs, efter avvecklingen i början på 1980-talet.

Det rör sig alltså om nio 21 cm kanoner i en storlek som man inte vara "ställer någonstans". En del har jag lyckats spåra, andra har visat sig vara villospår, eller felaktiga uppgifter.

Men skam den som ger sig, arbetet fortsätter under 2023 och låt oss hoppas på bättre lycka!

JULKLAPPAR!

Du har väl inte missat våra fina julklappserbudanden?

Böcker för 99 kronor! Bättre blir det inte!

Har du redan alla böckerna? Inga problem, du har säkert vänner och bekanta som skulle uppskatta en bok i julklapp!

Beställer gör du som vanligt via www.bunker.nu

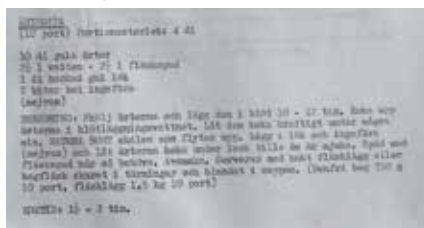
Glöm inte ange din speciella rabattkod i rutan för detta.

Glömd kod ingen rabatt. Notera också att det finns speciella regler för porto, samt att erbjudandet är tidsbegränsat!

JULETID I KOKET!

Middagsgång ombord på en jagare någon gång under 1950-talet. Med tanke på ljuset och bordlöparen verkar det ha varit någon form av jultillställning. (foto: Krigsarkivet)

Grundreceptet till Kronans ärtsoppa enligt husmor på batteri RS i Blekinge 1971.

ÄRTSOPPA

(10 port) Portionsstorlek 4 dl

10 dl gula ärter

2½ l vatten + 2½ l fläskspad

1 dl hackad lök

2 bitar hel ingefära

(mejram)

BEREDNING: Skölj ärterna och lägg dem i blöt 10-12 tim.

Koka upp ärterna i blötläggningensvattnet. Låt dem koka kraftigt under några min.

SKUMMA BORT skalerna som flyter upp. Lägg i lök och ingefära (mejram) och låt ärterna koka under lock tills de är mjuka. Späd med fläskspad när så behövs. Avsmaka. Serveras med kokt fläsklägg eller bogfläsk skuret i tärningar och blandat i soppan. (benfri bog 750 g 10 p, fläsklägg 1,5 kg 10 p)

KOKTID. 1½ - 2 tim.

Ärtsoppa, finns det något mer förknippat med lumpen och soldatlivet?

Visserligen inget man längtade efter till julmaten men någon mer minnesladdad maträtt får man nog leta efter! Men även risgryn blev en rätt som förknippades med militärtjänstgöringen, om än kanske mer i äldre tider.

1923 års Kokinstruktioner ger följande allmänna råd i grötkokning: "Skölj grynen i kallt vatten; låt dem om möjligt ligga några timmar i detsamma. Sätt grynen på elden i så mycket kokande vatten att det nätt och jämt står över dem; späd vid tillgång med kokande mjölk, eljest med kokande vatten. Omrör vid kokning i mjöl ofta, vid kokning i vatten då och då. Risk för vidbrän-

ning vid ovarsam kokning minskas genom att före kokningen i grytan smälta något fettämne (växtmargarin)"

Tror dock de flesta av oss gillar de lite modernare varianter på risgrynsgröten som den som återges i Kocktjänstreglemente för försvarsmakten KOKR F 2 (1983):

Här bjuder man till och med på Ris á la Malta till 1, 10 eller 100 portioner, men tillvägagångssättet är detsamma oavsett antal:

1. Lägg ner de sköljda risgrynen i en kittel med kokande vatten.
2. Blanda vatten och mjölkpulver.
3. Koka risgrynen nästan färdiga (15 min). Tillsätt mjölken och sockret. Låt gröten koka ytterligare 5 min. Rör om då och då.
4. Låt gröten kallna riktigt ordentligt. Obs! Lång svalningstid
5. Vispa grädden tillsammans med vaniljsockret (vanillin). Blanda grädden med gröten.
6. Smaka av.

Servera med saftsås eller sylt.

I anmärkningen till receptet står "bäst att koka gröten i god tid innan. Det går också att använda överbliven risgrynsgröt".

Så nu är det bara att ta fram grytorna och sätta igång. Om du vill laga ärtsoppa eller risgrynsgröt bestämmer du själv. Det kanske kan bli en trevlig överraskning för familjen och vännerna i kommande helger!

LYCKA TILL!

Risgrynsgröt med saftsås i ett kokkärl m/1894 från 24.R 2.komp och med nummer 54.

FÖLJ MED TILL "LUMPENS" MATNOSTALGI!

Den militära mathistorien har gått från hedarnas matlagning över öppen eld i kokgropar, till den moderna soldatens frystorkade lättviktsförpackning som bara kräver vatten. Varmt eller kallt spelar mindre roll. Men genom hela historien har ändå maten rangordnats. Diskussionerna på "luckan" om bästa köket, och bästa husmor eller kock har ofta varit en bra värdemätare på hur populärt ett regemente var. Även de värnpliktiga kockarna vid koket fick finna sig i kamraternas hårda bedömning. Stackars den kock som inte höll måttet och serverade god mat till de "stridande" kollegorna. För soldaten var den gemensamma nämnaren Snuskburken, eller kokkärl som de officiellt kallas.

Följ med på en fantastiskt matresa med militärhistoriska förtecken. Boken tar dig med genom mer än 100 år av värnplikt och soldatliv. Minns maten i fält och i matsalen. Minns du ärtsoppa? Vill du återskapa maten från militärlivets fältkök och kök, finns också flera av de gamla militära recepten, tillsammans med nyare, med i boken.

Följ med på en militärhistorisk nostalgiresa till "lumpens" ljuva tider. Boken är i formatet 210 x 210 mm och inbunden med 212 sidor.

Visst minns man utspisningen i fält. Snuskburk och knäckebröd. Det gällde att hålla tungan rätt i munnen. (foto: Krigsarkivet/Fst)

Ange koden JUL2022 i rabattfältet när du gör din beställning. Läs mer om innehållet på www.bunker.nu Klicka på boken under fliken Bokhandel.

Ett av många recept i **SNUSK-BURKEN** är klassikern **FATTIGA RIDDARE**. Ibland som en riktigt lyxrikt med vetebröd som grund. Ibland som ett sätt att ta vara på "gammalt" bröd. Men i båda fallen väldigt omtytt och dessutom gott. Enligt ett äldre svenskt recept på rika

riddare breder man ena brödskiivan med mandelmassa och den andra med äppelmos. Sedan slår man ihop skivorna och doppar dubbelsmörgåsen i grädde, vänder den i skorpasmulor och steker den i smör, innan man serverar den varm med socker. Låter gott! (Iduns kokbok)

I Helsingborg påbörjades hösten 2022 en ombyggnad av Drottninggatan, som sträcker sig från centrum och norrut mot stadens utkanter. Under ombyggnadsarbetet rivs den gamla gatubeläggningen upp vilket har medfört att en pansarhinderspärar från beredskapsåren kommit i dagern. Vad är då bakgrunden till dessa försvarsverk? Beredskapsmuseet har självfallet dokumenterat dessa före det att de togs bort under det pågående gatuarbetet.

För att försvara de skånska städerna mot en fientligt landstigning byggdes därför ett omfattande stadsförsvar under 1941–1943 i de skånska hamnstäderna Höganäs, Helsingborg, Landskrona, Malmö, Trelleborg och Ystad.

I Helsingborg byggdes en försvarslinje bestående av betonghinder, pansarspärar av olika varianter, värn som placerades i en halvmåne runt stadens city med försvarsuppgift; Att förhindra en fiende att kunna ta hamnen från sidan eller bakifrån, d.v.s. komma landvägen in mot Helsingborg och ta sig ner mot hamnen. Även om hamnen blev tagen från Öresund skulle fienden förhindras från att ta sig ut från Helsingborg. Totalt byggdes det mer än 300 olika typer av friliggande betongvärn, fastighetsvärn i källare, skyddsrum, Mer än 1 500 betong-

hinder, pansarspärar av olika varianter placeras ut.

Vad var det då som var så viktigt med försvaret av Helsingborg? Vid Helsingborg är det som kortast väg över sundet, och har alltid räknats som låset till Skåne genom århundradena. Tar fienden Helsingborg med dess hamn kan de snabbt och skyddat överskeppa soldater och tung materiel.

Efter krigsslutet år 1945 fanns försvarsverken kvar som en del av Sveriges försvar under det kalla krigets tidsepok. Under 1960- och 1970-talet utökades och moderniserades försvarsverken. Efter Sovjetunionens fall år 1991 och det kalla krigets slut avvecklades alla försvarsverk i Helsingborg under slutet av 1990-talet.

I Helsingborg byggdes under åren 1941–1943 cirka 40 stycken pansarhinderspärar, med syftet att vid behov kunna spärra av strategiskt viktiga gatuavsnitt för att hindra en fientlig framryckning. Spärrarna bestod av järnstolpar, cirka 175- och 200 cm långa, med en vikt om cirka 200 kilo. Stolparna placerades i förberedda, gjutna betonghål i gatan och på trottoaren. Antal stolpar varierade med gatans bredd, men bestod normalt av tre rader stolpar.

Stolparna placerades i hålen med den spetsiga sidan uppåt, cirka 60 cm av stolpen sänktes ner i hålet.

I fredstid var hålen täckta med en tunn stålplatta. Stolparna förvarades i speciella trälådor, på trottoaren, i närheten.

Pansarhinderspär nummer 4 och 39 är de som nu blivit aktuella genom det pågående gatuarbetet.

Strax efter gatukorsningen Drottninggatan och Margaretaplatsen, i sydlig riktning, placerades Pansarhinderspär nummer 4. Spärren bestod av totalt 38 stycken stolpar. Det fanns tre stolprader över Drottninggatan med mellan 12–13 hål i varje rad, i en betongkonstruktion nergrävd i gatan. Sedan delvis dold under asfalt. Med hänsyn till att varje stolpe sänks ner minst 60 cm i hålet så var tjockleken av betongkonstruktionen anpassad till stolpens nersänkbara längd, gjuten i en sammanhängande sektion över gatan för varje stolpad.

Ett antal spärrstolpar som räddats till Beredskapsmuseet. Järnstolparna som har en vikt om cirka 200 kilo har genom tiderna inte blivit bevarade, mycket beroende på sitt skrotvärde och otymplighet. (foto: Johan André)

MUSEICHEFENS HEMLIGHETER!

Följ med museichefen Johan André när han visar oss till små och stora "hemligheter" som döljer sig bland museets föremål. Men han tar oss också med till delar av museet som normalt inte visas upp, och till föremål som av olika anledningar inte kunnat ställas ut.